

Prohászka Ottokár Szentbeszéd 1893. augusztus 20-án, Szent István napján

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

Prohászka Ottokár
esztergomi szemináriumi lelkész
szentbeszéde,
melyet
1893. augusztus 20-án
Szent István napján
tartott
a székesfehérvári székesegyházban

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció a szentbeszédéről készült füzet elektronikus változata. A füzet Esztergomban jelent meg 1893-ban Buzárovits Gusztáv nyomdájában.
Az anyagot Bundás Livia vitte számítógépbe.

Tartalomjegyzék

Impresszum.....	2
Tartalomjegyzék.....	3
Szentbeszéd 1893. augusztus 20-án, Szent István napján.....	4

Szentbeszéd 1893. augusztus 20-án, Szent István napján

Keresztény hívek!

Castellár, a lángeszű spanyol republikánus ezeket írja olaszországi útjában a vatikáni Sixtina prófétáiról: Óriás emberek ezek, mert végtelenbe néznek s örökkévalóságra törnek; pátriarkális alakok, kik évezredek küszöbén állva gyermek-népeket vezetnek járszalagon; – apostoli férfiak, kik össze nem zúzódnak a nehézségek terhe alatt s ha elbuknak, akkor is halhatatlanok; – prófétai szellemek, kik népek harcait intézik s térden állva imádkoznak; – nagy emberek, kiknek lelke a csillagok közt jár, kezük pedig sebet gyógyít s gyermekkönnyűt törül. Ez a próféták dicsérete Castellár tollából! Minden nemzetnek vannak nagy férfiai, kiknek kezébe van letéve milliók sorsa; – vannak apostolai, kiket az Isten szelleme ihlet; – vannak prófétái, kik közbenjárókul állnak Isten s nép közt; s ha a magyar nemzetről van szó, bizonyára senkire sem illik jobban a próféta, apostol, pátriárka nevezete, mint arra, ki a második évezred küszöbén állva, örök gondolatokba elmerülve, önmagának halhatatlanságot s népének hazát, trónt, koronát s jólétet szerez; – ki véres csatákat vív s amellet alázatból mezítláb jár; – ki az első koronás magyar király s amellett gyermek, az alázatos hitnek s a gyengéd szeretetnek gyermeke: István király, ki a magyar népnek pátriárkája, hőse, prófétája, apostola, királya egy személyben, s ki után 800 év óta sír a magyar nép: hol vagy István király, téged magyar kíván, gyászos öltözetben te előtted sírván. Mikor nézünk pedig inkább próféták után, mint mikor sötétben vagyunk? mikor nagyok után inkább, mint mikor törpék közt tengődik életünk? s mikor szól fájóbban magyar ajkon is az ének: hol vagy István király? mint mikor szorongatott kebelből emelkedik, mely nagy embereket keres, kik népeket vezessenek? Ily sötétségben, ily törpeségben, ily szegénységben tengődünk mi, s azért helyén levőnek gondoltam bemutatni Szent Istvánt, mint a kereszténység óriás alakját, hogy rajta mérjük törpeségünket, s fölismerjük hátramaradásunk okát.

Szent István alakjának vázlatában csak két vonásra szorítokozom s ezt a két vonást is Castellár szavaiból veszem: *nagy a lélek, mely a végtelenbe lát s az örökkévalóságba tör!* Nagyszerű dicséret! szinte túlságos az emberről, ki útját sírkövekkel határolja, pályáját méterekkel s életét percekkel méri, s mégsem túlságos ugyanarról az emberről, kinek legtermészetesebb imája ez: Deus, Deus meus, ad te de luce vigilo. Ps. 62. *Kicsoda tehát az, ki a végtelenbe lát?*

I. Az öreg Leverrier, ki a Neptun bolygót felfedezte, az ég végtelen örvényeibe elmerülve, észrevette, hogy dacára az elképzelhetetlen pályáknak, nem találta meg azt, *ami végtelen*, s szemeit rávetette a keresztre, s a fölfeszített Krisztuson pihentette azokat a fáradt szemeket, melyek a végtelent akarták látni, de arra sehol rá nem akadtak. *A csillagász tehát, – legyen bár oly kitűnő, mint Leverrier, – nem látja a végtelent. Kicsoda lesz az, ki a végtelenbe lát?*

Laplace, mikor a világképződés legújabb elméletét elgondolta, s a földet, holdat és csillagokat a napról, mint forgó kerékről leváló nagy sárdaraboknak tekintette, egy szellemet emlegetett, mely mindezt a forgást, mozgást, történést egy képletben összefoglalja s a világokat gondolatban átkarolja: mert a világok nem végtelenek; *s legyen bár valaki oly kitűnő, mint Laplace s értse bár a teremtést úgy, hogy a legparányibb részekből képes legyen kimagyarázni minden alakot s minden történést, – az még nem látja a végtelent. Kicsoda tehát az, ki a végtelenbe lát?*

Hiába keressük azt az embert az egyetemeken, a múzeumokban, hiába az ipar s a művészet otthonában. Legyen szabad ezek ünnepeltjei közül is egyet említenem, egyet, ki annak a modern kornak fia, mely önmagát imádja, mely templomok helyett gyárat épít s

tízparancsolat helyett élvezetet hirdet: Hugo Viktort! Kimenekülve a színházak, pályaudvarok, boulevardok mámoros zajából, így elmélkedik: Nagy a tenger, de a tengernél nagyobb az ég; nagy az ég, de az égnél nagyobb a lélek; mélyebb, mint a tenger, magasabb, mint az ég; benne meghalod az Isten szavát. Tehát ki az, ki a végtelenbe lát? Párizs nem ismeri; az élvezet mámorra nem takarja; a szalonok közönségében idegen. Tudomány és élvezet nélküli s irigy szemmel nézi, ki legyen.

Nézzétek ezt a sivár, szegény világot, hogyan sejt, lesi, keresi a végtelent! Érzi, hogy amilyen a bagoly szeme a nappal szemben, olyan az ember értelme a végtelennel szemben: *ki adja meg tehát neki, hogy a végtelenbe lásson?* Az, aki végtelen isteni gondolatot ad majd neki!

Csak az Isten gondolatai végtelenek; aki tehát a végtelenbe akar látni: annak az Isten gondolatait kell átvennie alázatos hitben. Az ember gondolatai végesek; az Isten gondolatai végtelenek: az alázatos hit pedig átkarolja s a vértanúság odaadásával átfogja a végtelen Istent s megnyugszik benne. S jól teszi, ha megnyugszik; mert hiszen az embernek a végtelennel szemben esztét füstölgő mécsnek kell tartania s önmagát gyermeknek néznie s e gyámoltalanságban éreznie kell még a törhetlen szükségességet, hogy valamint alá van vetve testével a természet hatalmainak: úgy eszével is hódoljon a végtelennek s gyermekké legyen vele szemben: hívő, alázatos, engedelmes gyermekké, amilyenről Krisztus Urunk szólt: ha nem lesztek olyanok, mint a kisdedek, nem mentek be a mennyek országába.

E megalázás által fogadja magába az ember a végtelent, mint ahogy az örvény éppen mélysége által nyit utat magába a tengernek.

István király főjellemvonása ez az alázatos hit, *ez a tekintet a végtelenbe*. Ez a tekintet a végtelen lényben látja a háromszemélyű Istent, – íme a Szent-Háromság isteni gondolat, – örök szeretetéből látja kiáradni a világokat, – íme a teremtés isteni gondolat, – végtelen irgalmából látja testté lenni a második isteni személyt; látja, hogy az Isten beleoltja magát gondolatainkba s indulatainkba a kegyelem által; látja, hogy az emberiség harcaiban, fejlődési és hanyatlási katasztrófáiban az igazságot egy tekintélyhez kötötte: az egyházhoz; látja, mondom, ez isteni gondolatokat, s tekintete oly egyszerű, mint a gyermeké, oly éles, mint a sasé, oly biztos, mint a hadvezéré.

S kérditek, volt-e áldás is rajta, vagy talán csak a főséges csillagok hideg sugarához volt hasonló?

K. h.! *ez a tekintet a végtelenbe*, ez az egyszerű, biztos hit emelte azokat az alapokat, melyeken a középkori dómok állanak; ez teremtette meg azt a közszellemet, melynek fuvalmán a legragyogóbb, legmélyebb s eszményibb lelkek éledtek föl s nőtték ki magukat hősöké és vértanúkká. Kinek van ellenük kifogása? Kinek van kifogása azon szellem ellen, mely Istvánt ihlette, ki csak úgy épített oltárokat, mint hidakat és utakat, – ki az oltáriszentség titokzatos szent ostyájából merített erőt szent jobbjának irgalmas műveire csak úgy, mint lovagi karjának véres tetteire? Kinek van kifogása azon szellem ellen, mely az Isten örök gondolatait kölcsönzi az embernek, mely megsiratja a királlyal is bűneit s ráveszi őt, hogy Krisztusért a szegényt fölkarolja s testvérképp kebléhez szorítsa? Kinek van kifogása azon hit ellen, mely Krisztus vérének egy cseppjéért Dietrich, flandriai gróffal elfelejteti hön szeretett nejét, ki, hogy a szegényeknek szolgáljon, a jeruzsálemi egyháztól ajándékba kapott ereklyével, Krisztus szent vérének egy cseppjével váltotta meg magát férjétől, Dietrichtől; s valahányszor a nemes flandriai grófnak eszébe jutott a palesztinai kórházban szolgáló szent és hősi neje, s utána való bánat emésztette szívét: Krisztus vérének egy cseppjére gondolt s belé fojtotta szíve minden keservét.

Nézzétek István király korát és szellemét; azt az izzó, tüzes hitet, mely mint a görögtűz beleveszi magát a szívekbe s átizzítja s eltölti az embereket. Ez örök gondolatokban pihentek meg; ezek voltak vezérlő csillagaik; ezek árasztottak szívükbe békét és csendes megnyugvást, s ezek nyitottak kedélyüknek, bensőségüknek mélységeket, melyekből az erkölcs s az erény

gyöngyeit és koralljait emelték ki s tűzték örök dicsőségükre koronájukba. Gazdag, termékeny, tetterős, küzdelemre s győzelemre termett emberek!

A XIX. század gyermeke úgy emeli föl fejét Szent István óriás alakjára, mint az aranyborjú körül táncoló zsidók emelték föl szemeiket Mózes ragyogó arcára. István király szemeiben a *végtelenbe való tekintet* izzó, főséges sugara ég, a modern kor fiainak beesett szemében pedig a haldokló hit lázas lobbanásai kísértének: elfelejtettek a végtelenbe nézni; néznek tehát a végesbe, s gondolják, hogy véges, emberi gondolatokkal beveszik a világot s megállják helyüket a földön. A modern korszellem úgy áll az egyházzal szemben, mint hajdan Góliát a seregek Urának tábora előtt; tetőtől talpig vasban, vértben, – a frázisos liberalizmus zsibong körülötte s üdvözli mint megmentőjét, – az elzsidósodott sajtó egyre hirdeti, hogy a dogma megdőlt, s hogy nincs ember ott a túloldalon, aki az emancipált ésszel, az intelligenciával síkra szálljon: de íme, a kereszténység pásztora Bethlenemből botjával, mely a kereszt, s öt sima kövével, melyet a fájdalemak patakjából emelt ki, – öt szent sebével, – elébe áll a Góliátnak, s rámutat a vasas ember homlokára: ó földnek gyermeke – így szól – mindened vértézve, csak homlokod szabad, az leggyengébb részed. Mit rengeted a földet? mit feszíted meg inaidat? homlokodon talállak és leteremtlek! Lám! eszed gyenge; tudásod korlátolt; erőtlen s elégtelen vagy! Add meg magad! Te tudsz sokat, de mérhetlenül többet nem tudsz, s nem is fogsz tudni soha. Te a földbe ezer méterre hatolsz gépeiddel; de mit használ, ha át is fúrod a földet? Te 300 méteres tornyokat építesz; de ha műveid a Dhavalagiri magasságát elérnék is, mit használ? a földdel szemben akkor is oly kicsinyek, mint egy szúnyogszúrás arcodon. Te jól érted felhasználni a természet erőit, de mit használ, ha annál rohamosabban lejárod magadat? Mit érnek vasútaid, ha haladásodat aláássák a társadalom aknamunkásai? Mit vizsgálod a csillagok útját, ha a csillagokba vezető utat elvesztetted? Mondd meg, hová tudományoddal, lombikjaiddal, iránytűiddel, elektromos telepeiddel?

S e fontos kérdésre feleletet nyerünk, előbb, mint sejtettük! A tudomány bűvös körben áll, mind a kalendárium százéves táltosa, körülötte titkos jegyek, érthetetlen jelek állnak, s a tudomány óriásai kimondják a döntő szót: *ignoramus et ignorabimus*. Gyászos lemondás jár nyomában e fontos kijelentésnek, kivált azon körökben, melyeket intelligenciának hívnak: a nihilizmus! Nihilizmus az ismeretlen, nihilizmus az igazság keresésében; mert ugyan ki szomjazza az igazságot önmagáért? nihilizmus az eszményi világban; hiszen mindent lehet most megvetni s nevetni! nihilizmus a törekvések terén; mikor nem törődéstől s undortól kong a világ! Ez a szellemek iránya; ez a lelkek bankrotja!

S meddig lesz ez így? Míg a tudás határain, hol nincs többé kiút, – hol a kapu, mely a fensőbb ismeretbe vezet, zárva, ... mondom, míg a tudás e korlátainál lehangolt, lekonyult, kedvét – s hitét – vesztett intelligenciánk előtt nem lép föl újra az Isten Igéje, hogy keresztjével zörgetvén a bronz kapukon, ezek szélesen kitaruljanak a csalódás és lemondás gyermekei előtt, míg a hit nem tartja fénysugárból szőtt pajzsát hitetlen felebarátaink fölé, hogy meg ne dermessze őket továbbra is a kétely Medusa-feje. Kétkedve néztek reám k. h.! mintha mondanátok: lehetséges-e ez? Reméljétek! bízzatok! az emberi lélek soha sem mondhat le végleg arról, hogy a végtelenbe ne nézzen! Kinek kell közlünk sötét lemondás és panaszos lehetetlenség? Hát oly kevésbé ismerjük az emberi szívet vagy oly kevés bizalmunk van nemesebb érzelmei iránt? Hát nem halljuk-e a temetési dalt, a halotti éneket, mely az elmúlt idők elpusztult szentélyeit siratja s mely majd lágyan, majd bőszerűen hangzik el a világon? Nem veszíték-e észre, hogy a művelt nemzedék egy részének kedélyvilágában csodálatos fölháborodás mutatkozik; sötét melankólia fogja el őket? Újra hinni, Istent szeretni kívánnának, újra gyermekek óhajtanának lenni; valami új, ismeretlen után epednek, ami kiségitené szívüket a kétségbeeséstől, s ismétlik Byron szavait: Ne kérdezd bajomat, ne kívánd ismerni szívemet, melyben egy poklot találnál?'

Mit akarnak ezek? hinni akarnak; a végest megunták; a végtelenbe óhajtának látni; törpéknek lenni szégyenkeznek s azért a szentek szellemét siratják, bár öntudatlanul, a szentek szellemét, melynek egyik jellege az: hogy *a végtelenbe lát*.

II. Azonban István király nemcsak *végtelenbe lát, de örökkévalóságra is tör!*

A férfiak nagyságát méltán a törekvések nagyságán mérjük, melyeknek élnek, mint ahogy a víznyomás erejére a magasba szökellő vízszugárból következtetünk. A törekvésekhez indító okok kellene. Ezek feszítik meg a szívet; ezek nyitnak a kedélyvilágban mélységeket, melyekből lelkesülést merít a lélek; lendületet, mikor nehézség nyomja; derút, mikor félreértik s megvetik.

Senkinek sincs oly gazdag és bőséges kedélyvilága, mint a szenteknek. Hogy milyen volt István kedélyvilága, azt a történelem eléggé bizonyítja. Egy folyton törekvő, soha le nem mondó szellem, mely mind Homer Achillese oly érzékeny, hogy sírni tud, de oly erős is, hogy Arest, a harcok vad Istenét leteremti. Kifogyhatlan indító okaiban, – mindig serken, mindig buzog; visszatükrözik rajta az Apostol fáradhatlan, nyughatatlan szelleme, melyet úgy ecsetelt, hogy *caritas Christi urget nos*. – Senkinek sincs oly elszántsága és következetessége, s törhetlen jellemessége, mint a szentnek; mert örök üdvösségének szeretetével és aggályaival függ meggyőződésén s abból nem enged; inkább vértanú lesz; szeret, szenved és áldoz, mert szívét gyengéd részvétre hangolja a szeretet, a szeretet eszményei iránt fölfelé s az emberek iránt lefelé!

Nincsenek ambiciózusabb emberek, mint a szentek. A zseniális adósságcsináló Julius Caesar ambíciójának zsákmányává tette a római köztársaságot, – első Napóleon megnyergelte a forradalomban Európát tipró Franciaországot, – Themistocles s a perzsa királyok ambíciójáról meséket regél a történelem s e vasemberekhez, e zsarnoki szellemekhez, e szuverén lelkekhez sorolom a szenteket; mert vágyaiknak s törekvéseiknek közös a gyökere – bár ezeknek nemes, azoknak rút az önzése, – e közös gyökér *a halhatatlanság*. Dolgozni az örökkévalóságért, – dolgozni, hogy halhatatlanok legyünk, – dolgozni e célra kizárólagosan, minden moccanással s minden gondolattal, e gondolattal ébredni és elaludni, s kívánni magát a halált, hogy feloszolva Krisztusé legyünk s magában a sírban nem gödröt látni, hanem Rubicont, mely a barbár világtól a félistenek áldott földjét elválasztja.

Az emberek, kik nagy eszméknek élnek, mind halhatatlanok akarnak lenni; építenek vasutakat s mondják róluk, ha meghalnak: ez ennek a vasútnak élt s művében fönmarad emléke; fáradnak városok emelésén, s bár ősz hajjal, de önelégedetten járnak a javított gyalogjárón. Élnek nemzeti eszméknek ... s mindezekben egy vágy, egy gyökeres törekvés érvényesül: élni akarnak tovább, legalább műveikben! De hol van kérdem, egy indító ok, mely jobban fölzaklasson szívet s lelkesítsen a mániáig, mint ez: örök élet; nem műveimnek, nem emlékezetemnek, hanem önmagamnak örök boldog élete?

Ez az örök élet, ez lelkesíti, ez tüzei vágyaikat, ez a nyomortól ostromolt emberiség vereségének színhelyére hívja, pihenni nem engedí, megfeszíti, himnuszokat csal ki szívükből még szenvedésükben s a természetlen tengerpartot is szántatja velük, mert meg van győződve, hogy vérrel, velővel s verejtékkel öntözve, még a szikla is tokaji bort fakaszt s a futóhomok is valamikor búzakalászt ringat; de ha mindez dugába dőlne is: akkor is élnek ők s műveik érdeme követi őket!

Nézzétek a mi halhatatlanjainkat! nézzétek a kereszténység halhatatlanságba törő nemzedékét! Hol ring bölcsője? hol van otthona? a természetfölötti hitben, mely a legnagyobb halhatatlanságot ígéri!

Vigyázzatok erre a hitre! Ha kioltjátok ezt a hitet: kioltották azt a napot, melynek kegyelméből csillagokat remélhettek éjjeleitekben; ha kivágtátok a halhatatlanság gyökerét, a katolikus hitet, kivágtátok vele valamennyi sarját a nagy, küzdő jellemeknek. Nézzetek körül,

s ha nem láttok csillagokat, tudjátok meg, hogy letűnt a nap, a csillagok nem jöttek, sötét az ég, mert az a nap, a hit, nemcsak letűnt, de kialudt. Máshol hiába koldulunk: eszméket, melyeken halhatatlan nemzedék nőjön nagygyá, nem találunk.

A nemzeti eszmék nem életképesek. A nemzeti eszme csak jellemes és mélyen erkölcsös szívekben bír hatalommal és lendülettel. Enélkül a nemzeti eszme palást önző, aljas érdekek takargatására; takargatására annak az erkölcsi rothadásnak, mely mindent áruba bocsát s mindennel megalkuszik. Nemzeti eszmék szájhősök ajkain csak sallang, mellyel a korrupció kacérkodva fölpiperézi magát; csak színházi függöny, mely le és föl gördül, hogy a vesztegetés, üzérkedés, majd nyilvános kótyavetyéjében, majd titkon játssza szerepét. De hogy is találhatnának a nemzeti eszmék őszinte barátokra emberekben, kik önzők, kevélyek, hamisesküvők, kiknek nevéhez a köztisztesség és a szemérem aggasztó hanyatlása fűződik? S fognak-e áldozatot várhatni eszmék emberektől, kik sikkasztani és csalni, házasságot törni csak úgy nem röstellnek, mint ahogy nyomorult élüknek nyomorultabb halállal végetvetni nem félnek?

Azért jól ecseteli az intelligenciát, talán mert saját keseredett szívéből vette színeit, egy aposztata pap: A művelt nemzedék fáradt, mielőtt dolgozott; életunt, mielőtt élvezett; hajótörött, mielőtt a tenger veszélyeivel megküzdött volna; s amit Németország egy jeles írója az orosz intelligenciáról ír, az ránk is illik: a legnagyobb rész többé hallani sem akar eszmékről és népjólétről; csak karrierjének és multságainak él; mások szívvel-lélekkel Tolsztoj grófnak hívei, kik zsémbes fanatizmusban lelküket akarják megmenteni, ismét mások, meghasonulva önmagukkal, hit nélkül, szakítva a régi cikkelyekkel és programokkal, a csalódottak soraiba állnak, s ha megunták az életet: golyóval lyukasztják át fejüket.

Ezekután ne csodálkozzunk, ha a Karthausi szerzője is így imádkozik:

Mindenható lény, te, kinek teremtő lehelete alatt világok forognak s az emberi szív dobog; kinek fönsége előtt a ragyogó nap s a porszem egyenlő; te, ki minden lénynek ismered s megadod szükségeit: a földnek a nap meleg sugárzatát, a tengernek vészeit, minden fűszálnak, melyet a forró dél elfonnyasztana, egy harmatcseppet s minden madárnak hangot, mellyel örömrésztét kimondhassa: nézz le szegény, emberi nemedre s add vissza hitét, mely mint földnek a napsugár, tengernek a dagály, fűszálnak a harmatcsepp, madárnak az ének, szükséges a léleknek, hogy viruljon, emelkedjék, éljen.

K. h.! Szent István alakja a gondolatokat ébreszti föl bennünk. Ha az emberiség új hajnalt vár s nem akar éjben iránytvesztve botorkálni: oda kell zarándokolnia, hol megtanul a végtelenbe látni, s az örökkévalóságra törni: a kereszténységhez s annak egyedüli életképes alakjához: a római katolikus egyházhoz. Az erkölcsök lazulásában, a szenvedélyek elszilajulásában, a proletarizmus harcaiban, a társadalom bomlásában, a magyar kereszténység első, hősi alakja, István király, igazítsa el a nemzet minden igaz fiát. S midőn magunkat ellenséges hatalmaktól körülvéve, eszményeinket bepiszkítva, természetfölötti hitünket kigúnyolva látjuk; midőn az egyházat a közvéleményben leszorítva, intézményeit – mint tört hajónak árbocait és kéményeit a tengerből – a múltat elsöprő árból kimeredni szemléljük: tartsunk ki híven a kereszt zászlaja alatt, mert csak itt akadunk a nemzedékek emelésének s üdvözítésének talizmánjára: *a végtelenbe való tekintetre s az örökkévalóság és halhatatlanság rendületlen reményére*. Kíváncsi volnék, hogy száz év múlva mit fog mondani e helyen a Szent István-napi szónok; de azt gondolom, hogy a szónok is, s még ékesszólóbban a száz év történelme is hirdetni fogja Schefer Lipót szavait: es stirbt der Mensch an seinen Göttern, Istenei viszik az embert sírjába; a hamis istenek, a bálványok, azok a téves elvek és nézetek, melyeknek az emberek hódolnak. Gyenge eszmék gyenge, beteges nemzedékeket, – erős gondolatok hősies lelkeket hordoznak. Mi élni akarunk, élni örökké; ó akkor *nézzünk a végtelenbe s törekedjünk az örök életre*, mert a mi credónknak két sarkpontja ez: credo in unum Deum ... et vitam aeternam, hiszek Istent s örök életet. Amen.